

Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας
INTERREG IIIA ΕΛΛΑΔΑ-ΙΤΑΛΙΑ 2000-2006
Η Εικόνα της Μητέρας μεταξύ παράδοσης και σύγχρονης εποχής
Πρόγραμμα Παρέμβασης 11
Αξονας Προτεραιότητας 003: "Περιβάλλον & Πολιτιστική Κληρονομιά"
Μέτρο 002: Προώθηση, Αναπαλαίωση και Αξιοποίηση της Ιστορικής &
Πολιτιστικής Κληρονομιάς Κοινού Ενδιαφέροντος

Εισαγωγικό Σημείωμα

Ανδριανή Οικονόμου, Χρυσόστομος Στύλιος

Εργαστήριο Γνώσης & Ευφυούς Πληροφορικής
Τμήμα Τεχνολογίας Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών
Τ.Ε.Ι. ΗΠΕΙΡΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ανδριανή Οικονόμου, Χρυσόστομος Στύλιος

1. Εισαγωγή στην περιοχή της Ηπείρου

Περιοχή που κατοικείται για πάνω από 60.000 χρόνια, σύμφωνα με τις ανακαλύψεις αρχαιολόγων και παλαιοντολόγων, η Ήπειρος συνιστά μια περιοχή γεμάτη αντιθέσεις και προοπτικές. Η μορφολογία του εδάφους συνδυάζει τους τεράστιους ορεινούς όγκους με μια ακτογραμμή πολλών χιλιομέτρων στο δυτικό της τμήμα, η οποία της δίνει άμεση πρόσβαση στο Ιόνιο Πέλαγος, την Ιταλία και την υπόλοιπη Ευρώπη. Το κλίμα της παρουσιάζει αξιοσημείωτες αποκλίσεις ανάμεσα στις ορεινές περιοχές και στα παράλια και με χαμηλό υψόμετρο μέρη: κλίμα ηπειρωτικό, με ψυχρούς χειμώνες, βροχές και χιονοπτώσεις στην πρώτη περίπτωση, μεσογειακό, ήπιο, με έντονη υγρασία και ζεστά καλοκαίρια στη δεύτερη.

Η ορεινή γεωμορφολογία της Ηπείρου και η γεωγραφική της θέση συνέβαλαν, πρώτα απ' όλα, στη μακρόχρονη απομόνωσή της από την υπόλοιπη ηπειρωτική χώρα, στη χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα (36,55 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο) και στη συνακόλουθη αναπτυξιακή υστέρηση. Κτηνοτροφία, γεωργία και αλιεία, υπήρξαν διαχρονικά οι κύριες οικονομικές δραστηριότητες των κατοίκων της Ηπείρου.

Η τουριστική βιομηχανία της Ηπείρου, ωστόσο, ακολούθησε μια πορεία ανάπτυξης αντιστρόφως ανάλογη προς την εδαφική της απομόνωση και τη γενικά χαμηλή ανάπτυξή της χάρη στη φυσική ομορφιά της που συνδυάζεται με την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, την οποία κληροδότησε το πλουσιότερο σε ιστορία παρελθόν της: περίοδοι δόξας, ακμής και γαλήνης εναλλάσσονται με περιόδους παρακμής, ανελευθερίας, ταραχών και αδυσώπητων αγώνων για ανεξαρτησία, με κυρίαρχο πάντα το στοιχείο της διαρκούς πίστης προς το Θείο. Όλο αυτό το πλούσιο παρελθόν άφησε ευδιάκριτα τα ίχνη του στην περιοχή: μνημεία -αρχαία, ρωμαϊκά, βυζαντινά, μεταβυζαντινά και σύγχρονα-, παραδοσιακοί οικισμοί, αναρίθμητοι τόποι λατρείας ιδιαίτερης σημασίας, όλα χτισμένα σε μια περιοχή ασύγκριτης φυσικής ομορφιάς.

Κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών, οι τουριστικές υποδομές στην Περιφέρεια της Ηπείρου σημείωσαν σημαντική βελτίωση. Οι στατιστικές δείχνουν¹ ότι υπάρχει μια ανοδική πορεία όσον αφορά τις αφίξεις και τη διαμονή τουριστών στα ξενοδοχεία της περιοχής. Τα ποσοστά αυτής της μεταβολής για την περίοδο Σεπτέμβριος-Ιανουάριος 2006 και Σεπτέμβριος-Ιανουάριος 2007 άγγιξαν το 17% και 13,2%, αντίστοιχα.

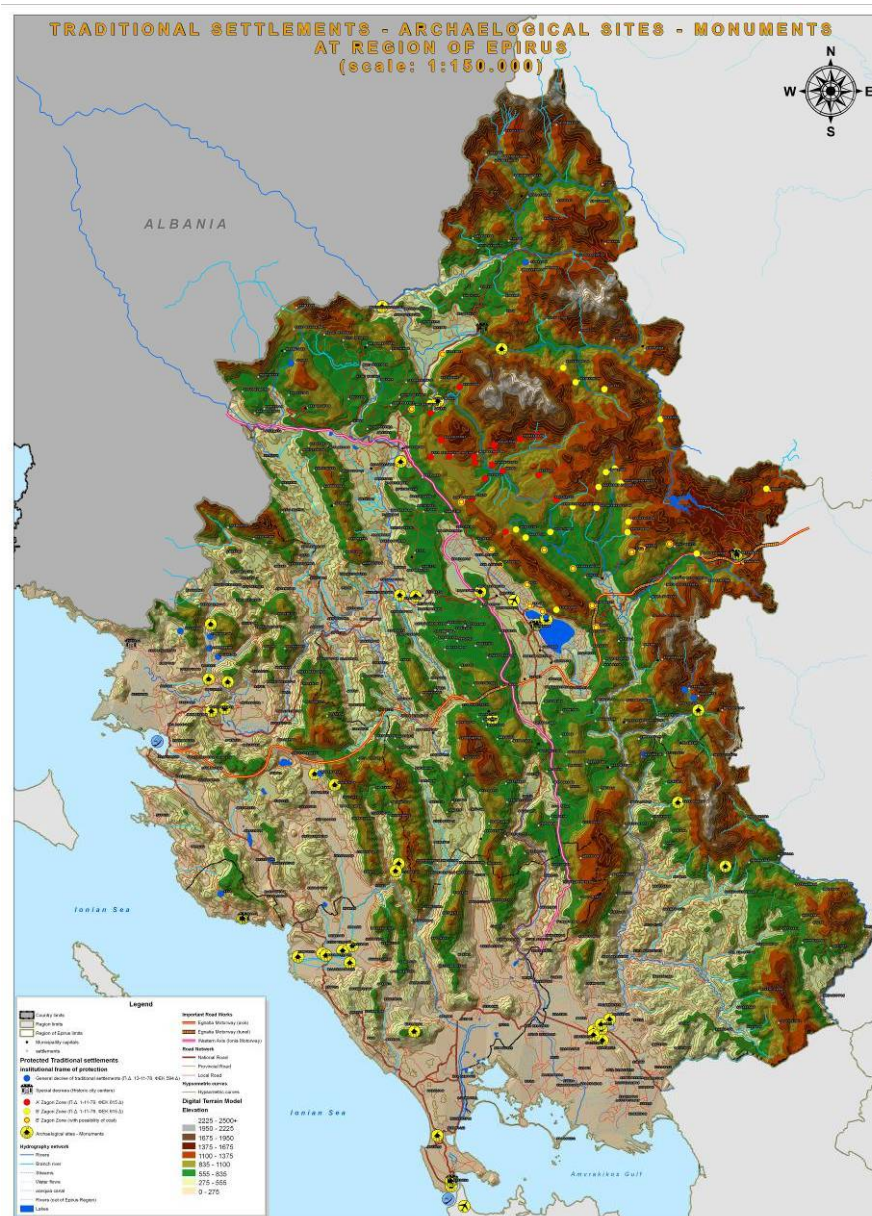
Αυτό που είναι ιδιαίτερα σημαντικό είναι η εισροή ενός συνεχώς αυξανόμενου αριθμού αλλοδαπών τουριστών, καθώς η γεωγραφική πολυμορφία της περιοχής σε συνδυασμό με την

---

¹ Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος

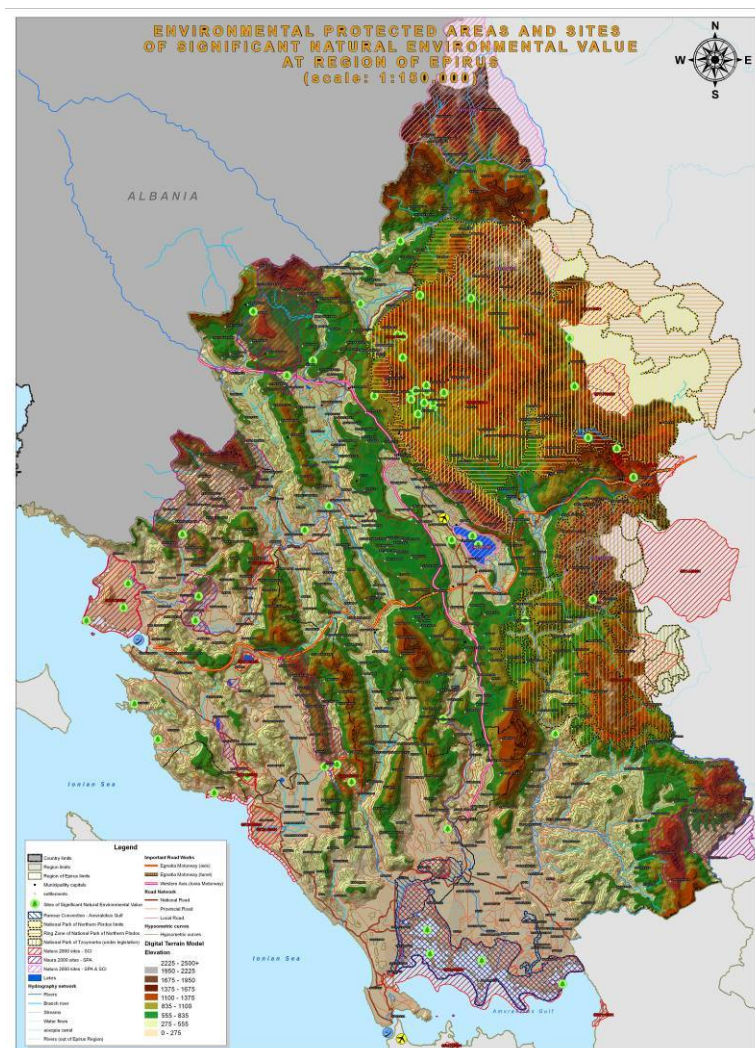
πλούσια πολιτιστική ζωή της δίνει τη δυνατότητα πολλαπλών επιλογών όσον αφορά των τύπο διακοπών.

Ένα άλλο σημείο που κάνει τη διαφορά στην Περιφέρεια της Ηπείρου είναι το μοντέλο της τουριστικής ανάπτυξης², το οποίο στηρίζεται, κατά κύριο λόγο, σε μικρές, συχνά οικογενειακές μονάδες που παρέχουν ζεστή φιλοξενία και ρίχνουν το βάρος τους στην προσωπική φροντίδα του κάθε τουρίστα.

Πηγή: Περιφέρεια Ηπείρου

² Πηγή: Παρατηρητήριο Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας (ΠΑΚΕ) ΗΠΕΙΡΟΥ

Πηγή: Περιφέρεια Ηπείρου

2. Το Έργο “Η Εικόνα της Μητέρας μεταξύ παράδοσης και σύγχρονης εποχής” στην Ήπειρο

Η ηπειρώτισσα γυναίκα, της οποίας η παρουσία και ο ρόλος στην τοπική ιστορία και εξέλιξη για πολύ καιρό είχαν παραγκωνιστεί και αποσιωπηθεί, βρήκε την ευκαιρία να «ξετολίξει», να αποκαλύψει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της και τη μοναδική ταυτότητά της μέσα από δύο μελέτες αφιερωμένες αποκλειστικά στη μορφή της.

Ταυτόχρονα, μια άλλη γυναικεία μορφή, πολύ οικεία όχι μόνο για τους ανθρώπους στα στενά όρια της Ηπείρου, αλλά και για έναν ανυπολόγιστο αριθμό ανθρώπων σε όλο τον κόσμο, η Παρθένος Μαρία -ή Παναγιά, όπως συνηθίζουν να την αποκαλούν οι Ηπειρώτες-, αποτέλεσε το αντικείμενο μιας ξεχωριστής μελέτης χάρη στο σημαντικό, συχνά καταλυτικό, ρόλο που διαδραμάτισε και συνεχίζει να διαδραματίζει στη ζωή των Ηπειρωτών.

Οι προαναφερθείσες μελέτες έδωσαν την ευκαιρία να παρουσιαστούν τοποθεσίες και μέρη που συνδέονται άμεσα με την παρουσία της γυναίκας, μέρη τα οποία αξίζει κανείς να επισκεφθεί, μέρη τα οποία αξίζουν να προβληθούν με σκοπό να αποτελέσουν τους προορισμούς μιας μορφής εναλλακτικού τουρισμού στην περιοχή με επίκεντρο τη γυναίκα· προορισμούς που αποκαλύπτουν

τις ομορφιές της ηπειρωτικής γης, αλλά και την ιστορική, πολιτιστική, κοινωνική, θρησκευτική και οικονομική της ταυτότητα.

Παναγία: η Μητέρα όλων των Ηπειρωτών

Η Παναγία αποτελούσε και συνεχίζει να αποτελεί το πιο αγαπητό πρόσωπο της Εκκλησίας στην περιοχή της Ηπείρου. Διαμεσολαβήτρια, θαυματουργός δύναμη, σύμβολο εξύψωσης του γυναικείου φύλου, παρηγορήτρια και θεραπεύτρια, η Παναγία είναι για τους Ηπειρώτες πάνω απ' όλα η Μάνα που ακούει κάθε τους επιθυμία και διαμεσολαβεί στο γιο της για ό,τι της ζητήσουν, αλλά και κάτι ακόμα: ο μεγαλύτερος σύμμαχός τους σε περιόδους πολέμων και μεγάλων κρίσεων.

Το πρόσωπό της, αποτυπωμένο σε πλήθος απεικονίσεων, κάποτε μάλιστα σπάνιων ή και μοναδικών, με τεχνοτροπίες ντόπιες ή ξενόφερτες, δέχεται αδιάκοπα τις προσευχές και παρακλήσεις των πιστών. Το όνομά της είναι αυτό που ακούγεται συχνότερα από τα χείλη των Ηπειρωτών, αυτό που δίνεται απλόχερα στα παιδιά τους, αυτό που τραγουδιέται στις γιορτές και στα πανηγύρια που τόσο καλά γνωρίζουν να οργανώνουν οι Ηπειρώτες προς τιμήν της.

Τα μονοπάτια της πίστης, πάμπολλα για τους Ηπειρώτες, οδηγούν τα βήματά τους σε μέρη αφιερωμένα σε Αυτή: επιβλητικές μονές, ενοριακοί ναοί και ταπεινά ξωκλήσια, κτισμένα σε όλη την έκταση της Ηπείρου, ακόμα και στα πιο δύσβατα σημεία της, μαρτυρούν τη χωρίς μέτρο αγάπη και εμπιστοσύνη των πιστών και την ανάγκη τους για επαφή μαζί της.

Ηπειρώτισσα γυναίκα και κοινωνία

Η μορφή της Ηπειρώτισσας, σμιλευμένη με την τραγικότητα του τόπου και της ιστορίας του, βίωσε σε όλο της το μεγαλείο τον έρωτα, το νόστο, το θάνατο, επιβίωσε και γαλούχησε το δικό της κόσμο, τον κόσμο των Γυναικών της Ηπείρου.

Οι αρετές της πίστης και της αγάπης, της υπομονής και του σεβασμού, της απόλυτης προσήλωσης στην οικογένεια και τον σημαντικότερο κοινωνικό της ρόλο, συγκεντρώνονται στο πρόσωπο της Ηπειρώτισσας γυναίκας από την αρχαία εποχή έως και σήμερα.

Γυναίκες-σύμβολα που λατρεύτηκαν σε κάθε γωνιά της αρχαίας Ηπείρου· βασίλισσες και καθημερινές γυναίκες των ένδοξων και ταραγμένων χρόνων της Βυζαντινής Ηπείρου· αρχόντισσες και ηρώιδες του Σουλίου, του Ζαλόγγου, της Πίνδου· σύγχρονες Ηπειρώτισσες· όλες με την ίδια φλόγα, την ίδια πίστη, το ίδιο πάθος, την ίδια αγωνιστικότητα.

Όλη η περιοχή της Ηπείρου, και ιδιαίτερα στα βουνά της, κουβαλούν τις μνήμες της παρουσίας της. Στα τοπικά μουσεία εκτίθεται η ιστορία της, αν και αποσπασματικά. Το φυσικό και το ανθρωπογενές περιβάλλον φέρουν τη σφραγίδα της. Και τα μνημεία που της έχουν αφιερωθεί αποτελούν την αναγνώριση της ατέρμονης προσφοράς της.

Γυναίκες και οικονομική ζωή της Ηπείρου

Αν και περιορισμένες στα πλαίσια που έθετε η πατριαρχική κοινωνία της Ηπείρου, οι γυναίκες της περιοχής από αρχαιοτάτων χρόνων έως και σήμερα χαρακτηρίζονται από τη μοναδική ίσως ικανότητά τους να καταπίνουν με κάθε είδους εργασία και να αποτελούν σημαντικούς συντελεστές της ζωής της οικογένειας, της κοινότητας και γενικά της τοπικής κοινωνίας.

Αργαλειός και ρόκα ήταν από τα αρχαία χρόνια οι αχώριστοι σύντροφοι της ηπειρώτισσας γυναίκας. Ύφανση, γνέσιμο και κέντημα εντός των ορίων του σπιτιού με στόχο την κάλυψη των αναγκών της οικογένειας, οι κυριότερες ασχολίες της.

Με το πέρασμα του χρόνου και μέσα στις νέες συνθήκες και από τις ανάγκες που διαμορφώνει το νέο ιστορικο-κοινωνικο-πολιτικό-οικονομικό γίγνεσθαι, οι ασχολίες αυτές αποκτούν και χαρακτήρα βιοποριστικό, ενώ παράλληλα τα πεδία δράσης της ηπειρώτισσας γυναίκας διευρύνονται, φανερά πλέον, και σε εξωοικιακές ασχολίες αφήνοντας πίσω προκαταλήψεις αιώνων. Ο χώρος της γεωργίας και της κτηνοτροφίας γίνεται από τα βυζαντινά ήδη χρόνια το σημαντικότερο ίσως εξωοικιακό πεδίο δράσης της, όπου, από κοινού με τους άντρες, συμμετέχουν σε όλες τις εργασίες που εξασφαλίζουν τη διαβίωση της οικογένειας και κατά την απουσία αυτών στα πεδία των μαχών, τους αντικαθιστούν επάξια σε αυτές.

Οι γυναίκες της Ηπείρου σήμερα, διατηρώντας σε μεγάλο βαθμό τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των προγόνων τους, ακολουθούν τις επιταγές των καιρών και εξελίσσονται επεκτείνοντας τη δράση τους σε τομείς και πεδία νέα, πάντα με εφόδιο το δυναμισμό τους.

Πολλά από τα μουσεία που βρίσκονται διάσπαρτα σε όλη την Ήπειρο διαθέτουν στις συλλογές τους αντικείμενα της καθημερινής ζωής των γυναικών δίνοντας στον επισκέπτη τη δυνατότητα να ανατρέξει νοερά στο παρελθόν της. Ταυτόχρονα, τα εξαιρετικής ποιότητας προϊόντα τα παρασκευασμένα από τα χέρια της ηπειρώτισσας γυναίκας, προϊόντα εξαιρετικής ποιότητας, τα οποία διατίθενται στην τοπική αγορά, αποτελούν τη χειροπιαστή απόδειξη της διαρκούς συμμετοχής της στην οικονομική ζωή του τόπου και την αδιάλειπτη συνεισφορά της στην ευημερία της οικογένειας.